

keréknyomok

2009/NYÁR ORIENTALISZTIKAI ÉS BUDDHOLÓGIAI FOLYÓIRAT

Tartalom

TANULMÁNYOK

- Williams S. Waldron:
Buddhista modernitás
és a tudományok
(Körtvélyesi Tibor fordítása) 3
- Zsolnai László:
Buddhista közgazdaságtan 16
- Ruzsa Ferenc: Ismerte-e
a Mester a védákat? 24
- Kósa Gábor: Láthatatlan kezek
hófehér ruhában –
A manicheus ruházat
vallási hátteréről 39
- Nagy Márton: Kínai források
Csampáról a Tang-dinasztia
időszakában 53
- Kelényi Béla: A tibeti rituális maszkok 62
- Sárközi Ildikó: A sibék vallási
hagyománya – Isanju Mama alakja
Nara Elsi sámán
tudományának tükrében 75
- Bethlenfalvy Géza:
Csoma bódhiszattva? 90

INTERJÚ

- Megvilágosodás – „hiba a rendszerben”
Galambos Péterrel
Szegedi Mónika
készített interjút 97

RECENZIO, BIBLIOGRÁFIA

- Laszlo Zsolnai
and Knut Johannessen
Ims (ed.): Business within Limits –
Deep Ecology and Buddhist Economics
(Kovács Gábor) 116
- David R. Loy. A Buddhist History
of the West: Studies in Lack
(Técsi Éva Judit) 120
- A buddhizmus magyarországi
bibliográfiája
1. rész (Fődi Attila) 129
- SUMMARIES IN ENGLISH 135

E SZÁMUNK SZERZŐI

SÁRKÖZI ILDIKÓ GYÖNGYVÉR

A sibeák vallási hagyománya

Isanju Mama alakja Nara Elsi sámán tudományának tükrében¹

Jelen tanulmány célja, hogy felhívja a figyelmet a Kínában, a mai Xinjiang uigur nemzetiségi autonóm területen élő sibe népcsoport, különösképpen a Jinquanben (金泉) élő közösség gazdag, egyedi színezetű vallási örökségre. Ennek érdekében, az adott népcsoport történelmi és kulturális hátterének rövid ismertetése mellett, a teljesség igénye nélkül igyekszik bemutatni a fent említett közösség vallási hagyományát, kiemelve annak legfőbb sajátosságait. Ezen sajátosságok közül a Nishan sámánnal összefüggésbe hozott Isanju Mama alakjának vizsgálata külön hangsúlyt kapott, hogy lefedtesse a tárgyalt témakör további kutatásának alapjait.

A tibeti buddhizmus és a sámán kultúra egymásra gyakorolt hatásának vizsgálata szorosan összefügg Nishan sámán (尼山薩滿 *Nishan saman*) legendájának kérdéskörével. Nishan sámán legendáján keresztül feltárul a sámánizmus szertartásainak, a sámánénekeknek, a sámánok által használt eszközöknek számos sajátossága, valamint az adott sámán kultúrát átható buddhista, taoista és konfucianus elemek sokasága.

Az adott legendakör és a hozzá kapcsolódó számos, mind a mai napig megválaszolatlanul maradt kérdés jól ismert a Belső-Ázsia népi hitvilágát kutatók előtt.² Jelen tanulmánynak nem célja, hogy az erre vonatkozó kérdésekre megpróbálja megadni a választ, pusztán szeretné felhívni a figyelmet arra, hogy a Nishan sámánnal azonosítható Isanju Mama (伊散珠 瑪瑪 *Yisanzhu mama*) alakjának vizsgálata a sibe népcsoport (錫伯族 *xibo zu*)³ sámánénekeinek tükrében újabb nézőpontot képezhet az adott kérdéskör tekintetében, és hozzájárulhat a sibe sámán kultúra buddhista elemekkel áthatott sajátosságainak feltárásához.⁴

1 A jelen tanulmányban közölt fordítás alapjául az eredeti szöveg Yong Zhijian által készített kínai nyelvű tükörfordítása szolgált, lásd Yong 1992. A sibe nevek, fogalmak és idézetek átírásának mintáját ugyanez a könyv képezte. A fordítást a sibe nyelvű eredetivel egybevetette és javította: Uray-Kóhalmi Katalin és Somfai Kara Dávid.

2 A megválaszolatlanul maradt kérdések közé tartozik többek között az, hogy Nishan sámán alakja melyik néptől eredeztetethető. Az ehhez kapcsolódó, történelmi háttérként szolgáló epizód ismertetését Uray-Kóhalmi 2003: 119-120.

3 A sibe nemzetiségbeliek száma a mai Kína területén mintegy 190 000-re tehető. Legtöbbjük mind a mai napig elszórtan él Kína északkeleti területein, Shenyang (沈陽), Kaiyuan (開原), Yixian (義縣), Beizhen (北鎮), Xinmin (新民), Fengcheng (風城) és Fuyu (扶余) vidékén. Rajtuk kívül körülbelül 40 000 sibe telepítettek le a mai Xinjiang uigur nemzetiségi autonóm tartományban (新疆維吾爾自治區 *Xinjiang weiwu'er zizhiqu*). Közülük valamivel több, mint 20000-en élnek a Xinjiang Ili körzetéhez (新疆伊犁地區 *Xinjiang Yili diqu*) tartozó Qapqal sibe autonóm járásban (察布查爾錫伯族自治縣 *Chabucha'er xibozu zizhixian*), továbbá az Ili kazak autonóm megyéhez (伊犁哈薩克自治州 *Yili hasake zizhizhou*) tartozó Huocheng (霍城縣 *Huocheng xian*), Gongliu (鞏留縣 *Gongliu xian*; Tokkuztara) és Tacheng járásokban (塔城縣 *Tacheng xian*; Qoqek). Schwarz 1984: 157.

4 Kósa Gábor felhívja a figyelmet egy esszékötetre (Ke Li – Fu Ya – Qi Cheshan: Xibozu yanjiu [Sibe tanulmányok]. Wulumuqi, Xinjiang renmin chubanshe, 1990.), amelyben He Ling a sibe sámánénekek és a mandzsu Nishan sámán legenda kapcsolatát vizsgálja. Kósa 2001: 77-81.

A sibe törzs eredete és Xinjiangban való letelepedésének háttere

A sibeik eredetét illetően két fő hipotézis él. Az egyik feltételezés szerint a sibe szó az ősi xianbei (鮮卑) elnevezéssel hozható összefüggésbe. A sibeik többsége maga is őseként tiszteli a xianbeieket,⁵ és számos legendájuk, népdaluk is ezt a feltételezett rokonságot látszik alátámasztani. A másik feltételezés mind a mandzsukat, mind a sibeiket a dzsürcsenekkel hozza kapcsolatba. Az utóbbi állítás alapját annak a sztélének a felirata képezi, amit Shenyangban, a Liaoning tartomány (遼寧省 *Liaoning sheng*) tartományi múzeumában őriznek.⁶ Eszerint a sibe törzs gyökerei Hailar (海拉爾 *Haila'er*) délkeleti területére, a Jalatolo (扎賚托羅 *Zhalaituoluo*) vidékére vezethetőek vissza.⁷ A történészek az egykori Jalatolot a mai Chuor (綽爾 *Chuo'er*) folyóval azonosítják, amelynek vidékét egykor az öt shiwei (室韋) csoport⁸ egyes törzsei lakták.⁹ Ennek az öt csoportnak egyik altörzsét alkották az ún. *Sárga fejű shiweiek*, akiket később a *Sárga fejű dzsürcsenekkel*, a sibeik elődeivel azonosítottak.¹⁰

A dzsürcsen törzsek az Amuron átkelve, Szibéria felől hatoltak be Mandzsúria (滿洲 *Manzhou*) vidékére, ahol több törzsi csoportot alkotva telepedtek le. A kínai határ közelében élő törzsek kulturális és politikai szempontból erősen kapcsolódtak a Ming-dinasztiához (明朝 *Ming chao*, 1368-1644). E törzsek körében tűnt fel Nurhaci (努爾哈齊 *Nu'erhachi*, 1616-1626)¹¹, a mandzsú birodalom megalapítója, aki 1616-ban vette fel a káni címet. Ez a lépés azonban csak egy állomás volt hatalma megalapozásának útján, amelynek legfontosabb részét a hadsereg kiépítése képezte.¹²

A Qing-dinasztia (清朝 *Qing chao*, 1644-1911) politikai hatalmának alapját a Nurhaci által felállított közigazgatási katonai egység, a *gusai*, vagyis a *zászló* (旗 *qi*) alkotta, amely végleges formáját, a *nyolc zászló* (八旗 *baqi*) rendszerét 1615-re nyerte el.¹³ A Qing-dinasztia hadviselésén belül a sibe törzs fontos szerephez jutott. A mandzsuk fokozatos térmérsítésének idején, 1593-ban megpróbálták ugyan szembeszállni Nurhaci akaratával, de más, északkeleti törz-

5 A társadalmi és politikai tagolódás tekintetében arisztokratikus, törzsi berendezkedést követő xianbeiek *Az öt barbár törzs tizenhat királysága* idején (十六國 *Shiliu guo* 304-439) fontos szerepet játszottak Kína történelmének alakulásában. Gernet 2001: 153-154.

6 A sztélé a *Taiping Kolostor köbe vésett felirata* (太平寺碑記 *Taiping Si beiji*) nevet viseli. Schwarz 1984: 157.

7 A feliraton belül feljegyzésre került, hogy a Hailar déli részén található, a Shiwei-hegy (室韋山 *Shiwei shan*) közelében fekvő terület Qing-kori földrajzi neve *Sibe* volt. Schwarz 1984: 169.

8 Az öt shiwei csoport, vagyis a Nan shiwei (南室韋), a Bei shiwei (北室韋), a Bo shiwei (鉢室韋), a Shen shiwei (深室韋) és a Da shiwei (大室韋) a mai Heilongjiang tartomány (黑龍江省 *Heilongjiang sheng*) vidékén, Nenjiang járás (嫩江縣 *Nenjiang xian*) területén, a Nonni (嫩江 *Nenjiang*) folyásvidékén élt. Baidu baike: Shiwei zu. [Online].

9 Schwarz 1984: 159.

10 Egyes feltételezések szerint a *sárga fejű* elnevezés az adott nemzetiség egyes tagjaira jellemző szőke hajra és kékeszöld szemszínre utal. A xinjangi Qapqal és Fuyu vidékén mind a mai napig fellelhetőek a fenti tulajdonságokkal, fizikai adottságokkal bíró emberek. Schwarz 1984: 159-169.

11 A kelet-mandzsúriai törzsek egyesítője, Nurhaci 1616-ban a dzsürcsenek kánjává kiáltotta ki magát, és megalapította a kései Jin-dinasztiát (后金 *Hou jin*). Birodalmának fővárosává 1625-ben Shenyangot tette meg, amelyet innentől kezdve Mukdennek neveztek. Ez azonos a későbbi Shengjing (盛京) várossal. Nurhacsi nyolcadik gyermeke, Abahai (阿巴亥, 1627-1643) – akit elsősorban Huang Taijiktént (黃台吉) vagy Hong Taijiktént (洪太極) ismer a kínai történetírás – követte az uralkodók sorában. Abahai 1635-ben a dzsürcsen nevet mandzsúra cserélte fel, majd 1636-ban a dinasztia nevét Da Qingre (大清國 *Da Qing guo*) változtatta meg. Birodalma 1644-ben, Peking (北京 *Beijing*) elfoglalását követően kapta meg a Qing nevet. Gernet 2001: 360-361.

12 Úray-Kóhalmi 2000: 5.

13 A *nyolc zászló* katonai rendszer kialakulásának történetét bővebben Baidu baike: Niulu zhi. [Online].

zsekkel egyetemben vereséget szenvedtek, és a császári rendeletnek engedelmeskedve, felhagyva a nomád életmóddal, helyőrségekben telepedtek le.¹⁴

A heilongjiangi és a jilini helyőrségekhez rendelt sibe törzsek sorsában Kangxi császár (康熙, 1662-1722) rendelete újabb változásokat idézett elő. A rendelet értelmében a mandzsú végrehajtó hatalom a *mandzsú nyolc zászlóba* sorolta a sibe törzs tagjait, és a qiqihari (齊齊哈爾 *Qiqiha'er*) és jilinwulai (吉林烏拉 *Jilinwula*) helyőrségekből áttelepítette őket, hogy ellássák Shengjing, Beijing és Kaiyuan védelmét.¹⁵

1764 tavaszán egy újabb császári rendelet szakadást idézett elő a sibe törzsek egységében. A Shengjing parancsnoksága alá tartozó területekről határőrszolgálatra Ili vidékére telepítették a sibe haderő 1020 tagját, akik közel 4000 hozzátartozójukkal együtt indultak útnak. A Mongólián keresztül vezető nagy út megtétele után 1765 szeptemberében érkeztek meg a mai Xinjiang tartomány területére, ahol az Ili-folyó déli területéhez vezényelték őket. Csapataikat előbb hat, majd a rákövetkező évben, 1767-ben nyolc *niruba* (牛錄 *niulu*)¹⁶ osztották, kialakítva a *sibe nyolc zászlót* (錫伯八旗 *sibe baqi*).¹⁷

Az említett területen a sibe zászlóaljak feleltek a katonai feladatok ellátásáért valamint a közigazgatással és a termeléssel kapcsolatos kérdések rendezéséért. Amellett, hogy feladataik közé tartozott az Ili-folyó vidékén fellelhető 19 *karun* (卡倫 *kalun*)¹⁸ védelme, lehetőséget kaptak a földműveléssel való foglalkozásra is. A sibe haderő és hozzátartozói évtizedeken belül magtárrá változtatták az itt elterülő pusztaságot, és az újonnan kialakult életmódnak megfelelően társadalmi felépítésükben is változások következtek be.

A tibeti buddhizmus térhódításának és a sibe törzs sámán kultúrájának rövid áttekintése

Az adott népcsoport – a mandzsúkkal és annak más rokon törzseivel valamint elődeikkel egyetemben – ősidőktől fogva sámánhitű volt, de a környező népek hatására, a társadalomban lezajló változásokkal együtt, hitrendszerükben is átalakulás ment végbe. Ennek legfőbb mozgatórugójának a buddhizmus bizonyult.¹⁹

A mandzsú-tunguz nyelvcsaládhoz tartozó népek szokásaiban és vallási hagyományában sok közös vonás kimutatható, és utóbbi tekintetében a sámánizmus az, ami a legfőbb összekötő kapocsként kiemelhető. Ez a hitrendszer valamennyi ismert jellegzetességével együtt egészen a Qing-dinasztia Jiaqing (嘉慶) időszakáig (1796-1820) erőteljes befolyást gyakorolt az említett népcsoportok életére.²⁰ Az ezt követő időszakban azonban a tibeti buddhizmus mind

14 Schwarz 1984: 159.

15 Li 2003: 496.

16 A *niru* a zászlón belüli katonai egységre alkalmazott elnevezés. Bővebb leírását ld. Uray-Kóhalmi 2000: 5-7.

17 Li 2003: 496.

18 A *karun* szó jelentése *órhely, poszt*.

19 Zhao 2001: 94.

20 A Kína északkeleti régiójától az északnyugati határvidékig fekvő területeken élő népcsoportok vallási szokásainak tekintetében a *Shiji* (詩集), a *Hou Hanshu* (后漢書) és a *Zhoushu* (周書) mind őriz feljegyzéseket. Li 2003: 37.

gyorsabb és erőteljesebb hatást gyakorolt a Qing-dinasztia vezető társadalmi rétegére, míg végül a mandzsu uralkodó osztály legfőbb vallási irányzatává nem vált.²¹

A Xinjiang vidékére telepített, a mandzsu helyőrségek zászlóaljához tartozó nemzetiségek – köztük a sibe is – mind szembesültek a buddhizmus és a taoizmus befolyásával. Ili vidékén mintegy kilenc lámaista templomot építettek fel, és a vezető társadalmi réteg előtt bemutatandó, továbbá számos, a nép körében fontos szerepet betöltő szertartás levezetése is a lámák feladatává vált.²² Ők gyakorolták tehát a legfontosabb vallási szertartások levezetésének jogát, és birtokában voltak bizonyos betegségek gyógyításának a módszerével is, mint például a gyógyfüvek használata. Ennek ellenére a nép körében számos ősi vallási szokás megőrződött,²³ és a sámánok a xinjiangi sibe nemzetiségen belül továbbra is nagy befolyással bírtak.²⁴

A sámánizmus szertartásainak rendszerén belül a változások a 18. század közepén, Qianlong császár (乾隆 *Qianlong*, 1711-1799) uralkodásának idején véglegesültek. Ekkor, 1747-ben adták ki a *Közlendők a szertartások és áldozások rendjéről* (欽定滿洲祭神祭天典禮 *Qinding manzhou jishen jitian dianli*) címet viselő szertartáskönyvet, amely a mandzuk eredeti hitét egy szentélyekhez kötött, buddhista szertartásos elemekkel gazdagon átírt vallási rendszerré változtatta.²⁵

Ettől fogva a mandzuk sámániszertartásai két nagy részre oszthatóak: a birodalom nagy ünnepnapjaihoz, a hadba induláshoz és más fontos társadalmi eseményekhez köthető udvari szertartásokra, és az egyszerű nép szertartásaira. Utóbbiak meglehetősen összetettek, és mind a mai napig őrzik a mandzuk és rokon törzsek életformájának jellegzetességeit. Ezek a nép között élő szertartások további két csoportba sorolhatóak: a családi szertartásokra (家祭 *jiaji*) és a nem-hivatalos szertartásokra (野祭 *yeji*).²⁶ Az előbbieknél fontos részét képezi többek között az ősöknek és az Égnek bemutatott áldozat, amelynek módja és szabályrendszere nagyjából megegyezik a fentebb ismertetett szertartáskönyvben lejegyzett áldozásokéval. A szertartási formák másik fajtájának végrehajtásához számos szellem-technikát (神技 *shen ji*) kell elsajátítani. Egy, a *ye* szertartásért felelős sámánnak jártasnak kell lennie a révülés technikájában (昏迷術 *hunmi shu*), a lélek elkóborlásának (魂魄出游 *hunpo chuyou*) és a szellem testhez tapadásának (神靈附体 *shenling futi*) módszerében, továbbá az utánzás (模擬術 *moni shu*), a fegyverekkel való tánc (舞器術 *wuqi shu*) és az összehangolódás művészetében (配合術 *peihe shu*).²⁷ Ezeknek a technikáknak egyes elemei azoknál a sámánoknál és gyógyítóknál is fellelhetőek, akikhez a Xinjiangban, azon belül is elsősorban a Qapqalban élő sibe emberek egy adott betegség meggyógyításának az érdekében fordulnak, és akiknek típusai nem találhatók meg a mandzuknál. Közéjük tartoznak a himlő gyógyításáért felelős *elcinek* (爾琪 *erqi*), a hosszan

21 Li 2003: 497-498.

22 Ezek közé tartozik az ártó erők elűzésének szertartása, a *Paokuang* (拋筐). Li 2003: 498-499.

23 Ezek közé tartozik *Sili Mama* (喜利媽媽 *Xili Mama*) tisztelete. Li 2003: 500.

24 Li 2003: 498-499.

25 Zhao 2001: 96-97.

26 A kétfajta áldozás a szertartáson énekelt imákban is különbözik egymástól. A rövid terjedelmű és rögzült formájú *ji* szertartás szövegeivel szemben a *ye* áldozás énekeinek jelentős része spontán módon, az adott szituációnak megfelelően változik. Rögzült formák – mint például a szellemek hívásának módja – természetesen itt is megfigyelhetőek. Zhao 2001: 85-86.

27 Zhao 2001: 74-82.

elhúzódó betegségek kezelésért felelős *siyang tungok* (相同 *xiangtong*) és a pszichoszomatikus betegségeket orvosolni tudó *doecik* (斗琪 *douqi*).²⁸

A *Saman jarin*

A sibe sámánizmussal kapcsolatos kutatások talán legnagyobb felfedezését két, a 19. század közepén másolt kézirat alkotja. Az egyik könyv *A sámán oltára* (*Saman kūwaran i bithe*) címet viseli, és bár igen hiányos, mégis értékes és érdekes forrásműnek tekinthető,²⁹ egyfajta egységet alkotva a jelen tanulmány szempontjából fontosabbnak ítélt, Nara Elsi (納喇二喜 *Nala Erxi*) által másolt sámánkönyvvel.

A *Saman jarin*, vagyis *Sámán imák* (薩滿神歌 *Saman shenge*³⁰) címet viselő könyv tartalmának teljessége és feljegyzéseinek sértetlensége egész Kína területén ritkaságszámba megy. Az eredeti, 126 oldalból álló, kézzel másolt dokumentum 18x9 cm nagyságú orosz fehér papírra íródott, Guangxu (光緒) időszakának (1875-1908) 10. évében, annak is 11. hónapjában, 1885-ben. Másolója, a sibe törzsbeli, Nara nemzetségnevet viselő Elsi sámán volt. Nara Elsi feltehetően 1855-ben született, 18 éves korában kezdte meg a sámántudomány elsajátítását, majd az Ili helyőrség sibe zászlóaljához tartozó fehér fő-zászlón (*zheng baiqin* 正白旗) belül teljesített szolgálatot. Híres sámánként halt meg a 20. század első harmadában. Hagyatékát – amelynek az adott kézirat mellett részét képezik egyéb, a szertartások során használt eszközei is – gyermekei és unokái őrizték meg az utókor számára.³¹

A könyv tartalmát képező énekek, a szellemeknek mondott könyörgések áldozások és szertartások során, révüléskor és betegségek gyógyításakor hangzottak el. A múltban ezek a sámánénekek titkos tanításként adódtak át mester és tanítványa között, a beavatás jelképeként és a sámánok legszentebb tabuinak egyikeként.³² Az egyes énekekben fellelhető imák és könyörgések a sibe sámánkultúra legértékesebb, legbecsesebb részét alkotják. Valamennyi verses formában íródott, és már önmagában véve is kivételesen szép, a népi rigmusokhoz hasonlatos műalkotásnak tekinthető.

Elsi sámán könyve két nagyobb kötetre osztható. Az első kötet a *Jarire jakire jandara jarin bithe* vagyis *Az ima, könyörgés, esdeklés imádságos könyve* (邀神求神告神祈禱書 *Yaoshen qiushen gaoshen qidao shu*) címet viseli. Ez a kötet mindazokat az imákat tartalmazza, amit a sámán és tanítványa illetve segítők a beavatás során, az egyes próbák alkalmával énekelnek. A kötet végén található függelékben olvasható többek között az imák fajtáinak felsorolása, a sámántudomány öröklésének láncolata, egy betegségelűző szertartás a hozzá tartozó ábrával, egy védő formula leírása és egy szellemábra, amiről a következő fejezetben bővebben is szó esik. A második kötet, a *Nimeku de urhu fudere jarin bithe*, vagyis *A betegség gyógyításáért felajánlott urhu*

²⁸ Pang 1994: 61-66.

²⁹ Erre az 1877-ben íródott könyvre Giovanni Stary hívta fel a figyelmet 1991-ben. .Qi 1997: 71-73.

³⁰ Giovanni Stary felhívja a figyelmet arra, hogy a *Saman jarin* kínai kiadása a Sámán énekek címet viseli. Stary 1993: 229-230.

³¹ Yong 1992: 1-2.

³² Az adott könyv másolata az Elsi sámán átadási vonalát követő tanítványok között, vagyis a Pa (帕), a Tongjia (佟佳) és a Yong (永) nemzetségnevet viselő sámánok között is továbbadódott. Qi 1997: 72.

imádságos könyve (疾病給巫爾忽送祈禱書 *Jibing gei wu'erhu song qidao shu*) énekeinek középpontjában a betegség meggyógyításáért mondott démonűző imák állnak. Ebben a szertartásban játszik kiemelkedő szerepet a címben is szereplő ún. *urhu* (巫爾忽 *wu'erhu*).³³ Az imák első csoportja boldog házasság, jobb jövő, örökös születésének a reményéért hangzik el, majd a következő csoportban egy meg nem nevezett betegségdémon kiűzése íródik le. Ezt követően kerülnek leírásra bizonyos kenőcsök elkészítésének módjai, amelyek a test minden részét és mindenféle sebet képesek gyógyítani. A második kötet utolsó, huszadik éneke a démon elűzését, szétszaggatását írja le.³⁴

Ezek a sámándalok generációk hosszú sora alatt, évszázadokon keresztül megőrződtek, a dallamukban, formájukban, ritmusukban, tartalmukban bekövetkező változások nem jelentősök. Lévén, hogy a nép között hagyományozódtak tovább, kellő számú adatot tartalmaznak a sibe sámán kultúra kutatásához, beleértve a sámánizmus és a tibeti buddhizmus egymásra való hatásának kérdéskörét is. E két vallás egyes elemei összekeveredve léteztek egymás mellett, és ez az oka a Nara Elsi másolta könyvben is felfedezhető buddhista istenségek jelenlétének és a buddhista szertartásosságra való utalásoknak. A sibe sámánok ugyanis a tibeti buddhizmuson belül fellelhető valamennyi istenséget a maguk *wecen*jeként (沃臣 *wochen*)³⁵ tisztelték, és beemelve azokat saját vallásukba, áldozatot mutattak be nekik. A két vallás viszonyát kiválóan példázza a nép között elterjedt szólás is, amely szerint „sámánizmus és tibeti buddhizmus nem egymás legyőzöttjei”.³⁶

Isanju Mama alakja a 18 karun megjárásának énekében

Ahogy az már fentebb említésre került, a Nishan sámán legendakör és a mandzsuk valamint rokon törzseik vallásos hite szoros kapcsolatban áll egymással. A *Saman jarin*ban gyakorta felbukkanó Isanju Mama³⁷ alakjának és a szertartások során betöltött szerepének vizsgá-

33 *Urhu*: Általában egy szögletes formájú, hamuval és földdel megtöltött dobozka, amelynek közepébe faágat szúrnak, arra pedig különböző színű vászondarabokat aggatnak. A más-és más színű zászlókkal díszített *urhu*hoz ún. *fenbete*ket (分貝), vagyis sárga színű papírból kivágott, ember formájú figurákat és papírdarabokat is hozzáfűznek. Mivel az *urhu* nagysága és formája az áldozás menetével és tartalmával, céljával együtt változik, meg kell említeni az ún. *kurit* is (庫里 *kuli*), amelynek közepébe a „szerencsét kérő fát” illesztik (求福樹 *qiufushu*). Az elkészítésükhöz használt fafajta a fűzfa, amelynek az áldozással megfelleltve két további formájáról beszélnek: az egyik az ún. *ilgarival* (伊爾嘎里 *yiergali*), vagyis papírdarabokkal díszített *suru hailan* (舒魯 *shulu*), a másik pedig a csupaszon álló *fodo hailan* (佛多 *foduo*). Yong 1992: 140.

34 A Nara Elsi által másolt kézirat egyes fejezeteinek pontos felsorolását l. Stary 1993: 232-236.

35 *Wecen* vagy más néven *wecenu* (巫出庫 *wuchuku*): A sámán családján belül tiszteltnek örvendő szellemek, amelyek között ős- és totemszellemek egyaránt megtalálhatóak. A sámán az áldozat bemutatásakor vagy révüléskor ezeket a szellemeket szólítja, hogy azok a testéhez tapadva növeljék tudományának erejét, és segítségére legyenek a démonokkal folytatott harcban. A testhez tapadást nevezik kínai nyelven úgy, hogy „a szellem a testhez tapad” (神靈附体 *shenling futi*). Az egyes sámánokhoz más és más *wecenu* tartoznak, és minden sámán csak a saját *wecenu*jeit szólíthatja egy adott szertartás során. Két sámán küzdelmekor valójában saját *wecenu*jeik mérkőznek meg, és a sámánok tudományának határa a *wecenu*jeik rátermettségétől függ. Yong 1992: 131.

36 Yong 1992: 6-7.

37 A *mama* szó jelentése: apai nagyanya, néne. Eredetileg az apai nagyanyával azonos korosztályhoz tartozó, idős asszonyokra alkalmazott megnevezés.

lata szintén nagymértékben hozzájárulhat a sibe sámánkultúra buddhista elemekkel áthatott sajátosságainak feltárásához.

Bár a sibe törzs körében nem maradt fent olyan legenda, amely Isanju Mamát egyértelműen azonosítaná Nishan sámán alakjával, a sibe folklorista, Zhonglo által feljegyzett történet mégis alátámaszthatja ezt a feltételezett azonosságot. A történet szerint a buddhizmus Mandzsúriában való térhódításának idején a sibeek közül sokan tettek szerzetesi fogadalmat. Így tett egy sibe család fiúgyermek is, akinek hűgát Isanjunak nevezték. A lány elhatározta, hogy harcba száll a mind nagyobb teret nyerő vallás képviselőivel, és ennek érdekében a sibe sámánok legnagyobbikává, azok vezetőjévé válik. Azt mondta anyjának, hogy tíz napig álomba fog merülni, és így a Túlvilágot megjárva véghezviszi tervét. Édesanyjának csak arra kellett ügyelnie, hogy a tizedik nap elmúltával ébressze fel őt. De az anya hibát vétett, amikor a tizedik napon, annak teljes letelte előtt megpróbálta Isanjut feléleszteni, hiszen annak lelke még a Túlvilágon volt. Mivel a leánygyermek nem ébredt fel, a család azt hitte, hogy meghalt, és testét elföldelték. Amikor Isanju lelke visszatért, nem találta a testét, és lelke a Túlvilágon ragadt – így történt, hogy bár nem válhatott az élő sámánok vezetőjévé, elegendő erőre tett szert ahhoz, hogy a sibe sámánok által tisztelt legfőbb szellemlényé váljon.³⁸

Veronika Zikmundová a fenti történetben és a *Saman jarin*-ban fellelhető Isanju nevet azonosíthatónak véli a Nishan névvel.³⁹ Ugyanakkor Yong Zhejianggal egyetemben kihangsúlyozza, hogy – bár mindkét női sámán képes volt a Túlvilágon való utazásra –, Isanju Mamával ellentétben a mandzsú legendából ismert Nishan sámán sosem volt képes a legmagasabb rendű szellemmé válni. Zikmundová Isanju Mamának a minden szellem és démon felett álló szellemlényként való megjelenését a sámánizmusra gyakorolt lámaista befolyás példaként említi.⁴⁰

Mivel a jelen tanulmány megszabott keretein belül nincs lehetőség arra, hogy Isanju Mamának a sámánok beavatási- és gyógyító szertartásokon belül betöltött szerepének részletes elemzésére sor kerüljön, ezért a tárgyalt témakör tekintetében a legfontosabbnak tekinthető, a *Saman jarin* „szíveként” is emlegetett fejezet kerül rövid bemutatásra.

A *Saman jarin* első kötetének hetedik éneke a *Saman juwan jakün karun be bilheri yabure jarin*. A cím mögött megbúvó rituálé egyszerűbb elnevezése a *Bilher yavam*; a *yavam* szó a sétálni, menni szóval azonos, de a *bilher* nem található meg a sibe nyelvben. Ez a mongol *beleg*, *belgeer* szóból ered, jelentése: *jel*, *előjel*. Ennek értelmében csak az, aki megjárja az adott szertartás spirituális útját, nyerheti el a „jelet” a szellemektől,⁴¹ ami sámánná avatásának jelképévé válik.

A *Bilher megjárásának* (走比爾哈里 *Zou bierhali*) vagy *A 18 karun meghaladásának* (過十八卡倫 *Guo shiba kalun*) nevezett próbatétel a kés-létra⁴² megjárásának próbáját követő fontos szertartások egyike. A közösség egybegyűlte után kezdődik meg a szertartás, amelynek célja, hogy a tanuló bejárja a sámánok legmagasabb rendű világát, és bebizonyítsa, hogy képes egyedül,

38 Zikmundová [2008].

39 A Nishan sámánra alkalmazott, az egyes népcsoportoknál elterjedt elnevezések variációit l. Uray-Kóhalmi 2000: 6.

40 Zikmundová [2008].

41 Qi 1997: 86.

42 *Aisin wan*, *cakūran*, *cakūr* (金梯, 察庫蘭 *jinti*, *chakulan*): élére állított késekből összeállított létra. A sámántudomány elsajátítására fogadalmat tett tanulók mindegyikének ki kell állnia a kés-létra megjárásának próbáját, amire a sámánmestertől való tanulmányok megkezdését követő harmadik évben kerül sor. Yong 1992: 131.

segítség nélkül járni az emberek világa és a Túlvilág között, továbbá közvetíteni az emberek és a szellemek között. A szertartás éjszaka zajlik; a mester és tanítványa egymással szemben ülnek, kérdés-felelet formájában énekelnek, és a Túlvilág sötétségét idéző éjszakában együtt bejárják a 18 karunt. Maga a sibe *karun* szó hágót, kaput, őrhelyet jelent, és ahhoz, hogy a tanuló bejusson a Túlvilág legfelső udvarába, tizennyolc, démonok által őrzött kapun kell átjutnia.⁴³

A 18 karun megjárása a korábban teljesített próbatételek némelyikének felsorolásával, és a *weceneknek* mondott imával veszi kezdetét:

*„A Nara nemzetség Sárkány jegyében született tagja
az ősök szellemét befogadta,
a sámán az, aki kiválasztja,
a tanonc az, aki tanulja.
A nyergeletlen⁴⁴ tevét megülte,
a fehér ökröt meglovagolta,
a nád házból előjött,
révületben útra kelt.
A felső szellemekhez könyörgött,
az úton irányítsák (őt)...”⁴⁵*

Arról, hogy az út bejárása pusztán tudati síkon megy végbe, vagy azzal egyetemben az út fizikai megtételéről is szó van, megoszlanak a vélemények.⁴⁶ He Linggel szemben N. N. Krotkov a próbatétel fizikai valósága mellett érvel: „A késletra megmászásának éjszakáján a fiatal sámán még egy másik létrát is megmászik saját házának udvarában... Az első létrafokon megáll, a mester odakiált neki: „Mit értél el?” Az új sámán válaszol: „Elértem az első karunt”...”⁴⁷

Qi Cheshan, a sibe sámánkultúra szakavatott értője elfogadja Krotkov álláspontját, amely szerint a sibe sámánok 18 karunon át vezető útja spirituális és fizikai utazás volt egyben. A szertartás lényege, hogy a tanítvány tudata vagy lelke mélyén belépjen a szellemek világába, hogy a sikeres próbatételt követően sámánvá válását a szellemlények is elismerjék.

A 18 karun mindegyikét egy-egy szellemlény állja el, és az átjutásban a sámánmester siet tanítványa segítségére:

*„...Ment, jaj, mendegélt, jaj, zöld színű
pusztaságra ért.
Hat farkas az úton
feltartóztatta, nem engedték, hogy áthaladjon, úgy álltak.*

⁴³ Yong 1992: 139

⁴⁴ *Šaldan* (沙爾丹 *sha'erdan*): Egyedül, mezítenül. A *šaldan temen* szóösszetétel nyergeletlen tevére utal. Yong 1992: 133.

⁴⁵ „Nara hala muduri aningge beye/ Mafari wecen be alifi/ Saman seme sarkiyafi/ Geyen seme tacifi/ Šaldan temen de tengnefi/ Šayan ihan de yalufi/ Elben boo ci tucifi/ Murhu farhūn yabuha/ Dele wecese de jalbraha/ Juhu jugūn be joriha...” kín. „納喇氏 龍 屬象 身/祖先們 沃巨 (把) 接受/薩滿 作為 抄寫/葛嬰 作為 學習/沙爾丹 駝 (上) 跨上/白牛 (上) 騎上/茅屋 從 出來/恍惚 走/上面 沃巨 (向) 祈禱/道路 (把) 指引...” Yong 1992: 99-100.

⁴⁶ Bár a hivatkozott cikk megírásakor még tíznél is több sámán tevékenykedett Qapqal vidékén, azoknak nem volt pontos képük az adott rituálét illetően, pusztán hallomásból ismerték azt. Qi 1997: 85.

⁴⁷ Qi 1997: 86.

„Miként az átkelés?” (A mester szölt): „Farkas démon,⁴⁸ engedd, hogy a Sárkány jegyében született az első karunon átmeheessen!”
(A zöld színű pusztaság)...⁴⁹

Így járja végig a sámán mind a tizennyolc karunt. Az egyes őrhelyeken az áthaladásra engedélyt adó klán-szellemek és maguk az őrhelyek, mint földrajzi támpontok mind jelentős szerepet játszanak a sibe nemzetiség történelmének és sámán kultúrájának feltárásában. Qi Cheshan felhívja továbbá a figyelmet az adott sámánének és a két kötetet mintegy kettészelő szellemábra⁵⁰ (lásd 1. sz. melléklet) egymással való megfeleltetésének fontosságára. Azáltal, hogy az egyes karunokat megfelelteti a szellemábrán látható szellemlényeknek, behatárolja azok aktivitásának szféráját és megalapozza a sibe sámánok univerzum koncepcióját, ami Qi Cheshan véleménye szerint szoros párhuzamban áll a buddhizmus világegyetemről alkotott elképzelésével.⁵¹

A 18 karun és a hozzájuk kapcsolódó démonok és klán-szellemek sorrendben a következők:

A TIZENNYOLC KARUN			
A KARUN SZÁMA	AZ ÓRHELY	AZ ŐRZŐ DÉMON	A SEGÍTŐ DÉMON
1.	Zöld pusztaság Niohon tala 青色 原野	Hat farkas	Farkas démon Niohuri manggin 狼 莽京
2.	Fekete erdő Sahaliyan bujan 黑色 林 Heise lin	Öt vaddisznó	Hím vaddisznó démon Aiduha manggin 公野猪 莽京 Gong yezhu mangjing
3.	Isiha-folyó Išiha bira 伊什哈 河 Yishiha he	Négy vadló	Fehér ló démon Surulu manggin 白色 馬 莽京 Baise ma mangjing

48 Manggin (莽京 mangjing): Emberek, vadállatok és madarak lelkéből átváltozott szellemlények, démonok. Ők, bár nem tartoznak a sámán családján belül külön tiszteletnek örvendő szellemek közé, de amikor a sámán révül, hozzájárulnak ahhoz, hogy növeljék erejét. Yong 1992: 131.

49 „...Yabuhai genehei niohon/ tala de isinaha/ Ninggun niohe jugün be/ Heturefi dulemburkü ilihabi/ Adarame dulembi (Sefu gisun) Niohuri/ Manggin muduri aningge be/ Uju i karun be dulembuki/(Niohon tala)...” kín. „...走着呀去了呀 青色/ 原野 (里) 到了/六 狼 路 (把) /拦截 不讓通過 站立/如何 通過 (師傅說) 狼/莽京 龍 屬象 (讓) /第一 (的) 卡倫 (把) 讓通過 (青色 原野) ...” Yong 1992: 100.

50 Az adott szellemábrán alul, középen egy füstölőtál és két ág gyertyatartó látható. Melletük, jobb oldalon a sámán (saman), bal oldalon az ökör (than) szó olvasható, ami utóbbi feltehetően az áldozatra utal. A középen álló létra legfetején Isanju Mama áll, a mellette olvasható nevek mindegyike megfeleltethető egy-egy szellemnek vagy istenségnek. A jobb oldali felső sarokban a nap (sun), a bal oldali felső sarokban pedig a hold (biya) szó olvasható. Stary 1993: 231

51 Arról, hogy a buddhizmus világegyetemről alkotott elképzelésében belül a 18 karun pontosan melyikkel hozható összefüggésbe, a szerző, Qi Cheshan nem tesz említést. Qi 1997: 87-88

4.	Bongko-hegy Bongko alin 崩崗山 Bengkuo shan	Fehér lovon ülő lény	Vas-kiválóság démon Selei sain janggin 鐵的好章京 Tie de hao zhangjing
5.	Vörös pusztaság Fulahün tala 赤色原野 Chise yuanye	Fehér lovon ülő lény	Kő-kiválóság démon Wehei sain manggin 石的好莽京 Shide hao mangjing
6.	Fehér nyírfaerdő Uli mool bujan 唐棣樹林 Tangdishu lin	Hatalmas sólyom	Sólyom démon Anculan manggin 鷹莽京 Ying mangjing
7.	Nen-folyó Nun bira 嫩江 Nen jiang	Sárga szőrű lény	Ayulu démon Ayulu manggin 阿裕盧莽京 Ayulu mangjing
8.	Jongko-hegy Jongko alin 鐘崗山 Zhongkuo shan	Sárga szőrű lény	Kurulu/ Tigriscsíkos démon Kurulu manggin 庫汝魯/虎斑莽京 Kurulu/Huban mangjing
9.	Fakósárga pusztaság Sohon tala 淺黃原野 Qianhuan yuanye	Fekete szőrű lény	Fekete démon Sahaliyan manggin 黑色莽京 Heise mangjing
10.	Körtefa liget Šulhe moo bujan 梨子樹林 Lizishu lin	Hatalmas keselyű	Keselyű démon Daimulin manggin 雕莽京 Diao mangjing
11.	Semur-folyó Semur bira 色目里河 Semuli he	Hatalmas leopárd	Leopárd démon Yarhai manggin 豹莽京 Bao mangjing
12.	Yehur-szikla Yehur hada 葉胡里峰 Yehuli feng	Lándzsát tartó lény	Aine dede démon Aine dede manggin 艾訥德德莽京 Aine dede mangjing

13.	Hóféhér pusztaság Šahūn tala 蒼白原野 Cangbai yuanye	Vad és gonosz tigris	Tigris démon Tashūr manggin 虎莽京 Hu mangjing
14.	Eperfa erdő Nimalan moo bujan 桑樹林 Sangshu lin	Apró lény	Sanci démon Šanci manggin 山琪莽京 Shanqi mangjing
15.	Sehur-csúcs Sehur hada 色胡里峰 Sehuli feng	Lény pallossal	Aki démon Aki manggin 阿麒莽京 Aqi mangjing
16.	Öt forrás Sunja šeri 五泉 Wu quan	Kilencven tuo hosszú kígyó	Musuru/Szarvnelküli sárkány démon Mušuru manggin 穆舒魯/蟾莽京 Mushulu/Chi mangjing
17.	Szuméru-hegy Sumbur olo 須彌山 Xumi shan	Kilencven tuo hosszú piton	Piton démon Jabja manggin 蟒莽京 Mang mangjing
18.	Ijili-folyó Ijili bira 伊吉力河 Yijili he	Nőstény tigris	Nőstény tigris démon Biren tashūr manggin 雌虎莽京 Ci hu mangjing

Miután a tanítvány áthaladt valamennyi *karunon*, még nem ért véget az útja. Ezt követően ér el a *Saman kūwaranba*, azaz a *Sámán udvarba* (薩滿場院 *Saman changyuan*), ahol további kapukon kell áthaladnia, hogy a legfőbb szellemlény, Isanju Mama audencián fogadja őt. Az átjutás módja hasonlóan történik, mint a *karunok* esetében:

„...Ment, jaj, mendegélt, jaj, egy nagy városhoz ért.

Egy nagy kaput őrző lény

a nagy kaput elállta,

feltartóztatta, nem engedte, hogy áthaladjon, úgy állt ott.

„Miként lépsz be?” (A mester szólt): „Valamennyi démonok, engedjétek, hogy a Sárkány jegyében született, a városba belépjen.

*(A Sámán Udvar)...*⁵²

Bár az adott sámánénekekben mindössze két, egyértelműen buddhista jellegű motívum figyelhető meg,⁵³ ám ezek a sibe sámánkultúrájának a saját maga által elképzelt, itt megjelenített szent földjével – a Sámán udvarral – kiváló tükröképét alkotják a sámánizmustól eltérő vallási elemek beépülésének. A Sámán udvarban „felépített”, kiterjedt, több rétegből álló város az emberi világ társadalmának képét vázolja fel, és az annak legtetején álló Isanju sámán a sibe emberek sámánizmusba vetett szilárd hitét hirdeti. Isanju sámán hatalmas felülmúlhatatlan, valamennyi szellemlény az ő alárendeltje, akik homlokukat a földhöz érintve tisztelgnek előtte, fejüket lehajtva figyelik minden szavát, követik parancsát és félik hatalmát. Éppen így tesz az emberek között élő sámán is, aki csak nehéz, fáradságos út megtételét követően járulhat Isanju mama színe elé, hogy nevének és születési évének bejegyzésével a sámántudomány ténylegesen a birtokába kerülhessen.⁵⁴

*„...Ment, jaj, mendegélt, jaj, tovább,
valamennyi szellemekkel együtt,
belülre lépve látta:
arany kés létrafok magasodik,
három sámán révületben ott áll.
Félt és remegett,
a mi Jashūr és Nara nemzetségünknek
felső szellemvilág lényei
belülre vezették, engedve, hogy belépjen,
Isanju Mamához audienciára vitték.
Isanju Mama azt kérdezte:
„Melyik a nemzetségnek örököse?” (Mikor) így szólt,
a mi Jashūr nemzetségünk
sámán szelleme⁵⁵ így mutatta be:
a Nara nemzetség Sárkány jegyében születettje
a mi kiválasztottunk. Ebben az évben
tizennyolc éves lett,
a sámánnal kiválasztattuk,
a tanoncot előhívtuk,
az arany létrafokot megmászattuk (vele),*

52 „...Yabuhai genehei emu/ Amba hoton de isinaha/ Emu duka jafaha niyalma/ Duka be dalime ilifi/ Heterufi dosimbukū ilihabi/ Adarame dosimbi (Sefu gisun) geren/ Manggin se muduri aningge be/ Hoton de yarume dosimbuki/(Saman kūwaran)...” kín. „...走着呀 去了呀 一个/大 城 (里) 到了/一个 大门 拿 人/大门 (把) 擋住 立/攔截 不讓進 站立/如何 進去 (師傅說) 眾/莽京 們 龍 屬象 (讓) /城 (里) 引導 讓進去/(薩滿 場院)...” Yong 1992: 111-112.

53 Ezek közé tartozik a 17. karunként említett Szuméra-hegy (Sumbur olo; 須彌山 Xumi shan) és az Isanju mama által adott áldás, az Adise (阿底色 Adise). Előbbi a világ középpontját jelképező hegy a buddhista legendákban, az utóbbi pedig a lámák gyakorlatából eredetű szokás, amikor is a sámán jobb kezével végigsimítja valakinek a feje tetejét, hogy áldása szerencsét hozzon az adott személynek. Yong 1992: 139-140.

54 Yong 1992: 7-8.

55 Az eredeti szövegben szereplő *mafa* szó hímnemű ősré utal.

az ezüst létrafokra felreppenttük,
 a tizenyolc karunon
 keresztüljuttattuk, audienciára ide, a felső világba vezettük.
 Miután mindezt elmondták,
 Isanju sámán a három sámánnak
 ezt mondta: „Ennek az embernek
 a csillagjegyét, éveinek számát, adott- és nemzetségnevét
 az irattárban jegyezzétek föl a könyvbe,
 hogy megőrizzétek!” – mondta. Miután följegyezték,
 jobb kezével áldást adott.
 „Az Árnyvilágban járta után
 visszatérjen!” – mondta parancsba adva.
 Aláhullva eztán visszavezették.”⁵⁶

Így válik a nép által elismert, a tudományt ténylegesen birtokló, minden őt megillető joggal felruházott sámánna a növendék.

Összegzés

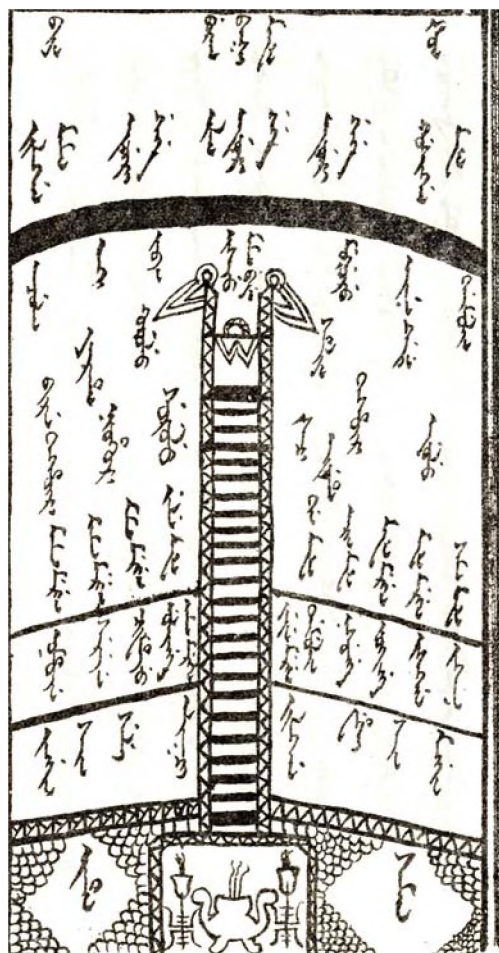
A történelem folyamán bekövetkező társadalmi és kulturális változások a sibe törzs egymástól elszakított két nagy csoportját egyaránt érintették, de nem azonos ütemben és mértékben zajlottak le. Ennek következményeként mára a xinjiangi és az északkeleten maradt sibéket jelentős kulturális különbségek jellemzik. Ennek legfőbb oka abban rejlik, hogy az északkeleten maradt népcsoportok kulturális szokásainak tekintetében, a han kínaiakhoz való közelség révén, az asszimiláció igen gyors ütemben ment végbe. Ezzel ellentétben a mai Xinjiang uigur nemzetiségi autonóm területen élő sibék – különösképpen a Jinquanben (金泉) élő közösség – megőrizték saját nyelvüket és kulturális szokásaikat, beleértve öltözködési és építészeti hagyományaikat is. Költeményeik, népdalaik és népmeséik pedig életben tartják történelmüket és vallási örökségüket, áthagyományozva mindazt a jelenkorak.⁵⁷

56 „...Yabuhai genehei geli/ Geren wesen sebe dahame/ Dolo dosifi tuwaci/ Aisin cakūran ilibufi/ Ilan saman samdame ilihabi/ Geleme šurgame bisire de/ Musei jashūr hala nara halai/ Dele soorin i mafase/ Yarume dolo dosimbufi/ Isanju mama de acabuha/ Isanju mama hese wasime hendume/ Ya halai enen sehe de/ Musei jashūr halai/ Saman mafa wesimbuhenge/ Nara halai muduri aningge/ Meni sonjohongge ere aniya/ Juwan jakūn se oho/ Saman seme sarkiyabuha/ Geyen seme tucibuhe/ Aisin i wan de ayabufi/ Menggun i wan de mukdebufi/ Juwan jakūn karun be/ Dulebume dele acabume/ Gajjha sehe manggi/ Isanju saman ilan saman de/ Hese wasime hendume erei/ Aniya se gebu hala be/ Dangse de eje dang an/ De dedubu seme dedubufi/ Ici halai adise bufi/ Yangni jalan de amasi/ Bederebu seme hese/ Wasimbufi amasi bederebuhe.” kín. ...”走著呀 去了呀 又/眾 沃臣 們 跟著/里邊 進去 看/金 刀梯 豎立/三 薩滿 跳神 站立/害怕 發抖 時候/我們的 扎斯胡里 氏 納喇 氏 (的) /上面 神位 (的) 瑪法們/引導 里邊 使進去/伊散珠 瑪瑪 (向) 使朝見/伊散珠 瑪瑪 旨 下 說道/哪個姓氏的 子嗣 說了 (時) /我們的 扎斯胡里 氏 (的) /薩滿 瑪法 上奏/納喇 氏的 龍 屬象/我們 挑選的 今年/十八 歲 有了/薩滿 作為 使抄寫/葛嬰 作為 使出來/金 (的) 梯 (上) 使攀上/銀 (的) 梯 上 使升騰/十八 卡倫 (把) /使通過 上面 使朝見/叫來 說了 之後/伊散珠 薩滿 三 薩滿 (給) /旨 下 說道 此人的/屬象 歲 名 姓 (把) /檔冊 (上) 記 檔 案/(上) 存入 說了 存入後/右 手 阿底色 給了/陰的 世 (里) 往後/返回 說了 旨/降下 往後 使返回.” Yong 1992: 113-115.

57 Schwarz 1984: 164-165

Jelen tanulmány célja az volt, hogy felhívja a figyelmet erre a gazdag, egyedi színezetű vallási örökségre. Ennek érdekében, az adott népcsoport történelmi és kulturális hátterének rövid ismertetése mellett, a teljesség igénye nélkül igyekezett bemutatni a fent említett közösség vallási hagyományát, kiemelve annak legfőbb sajátosságait. Ezen sajátosságok közül a Nishan sámánnal összefüggésbe hozott Isanju Mama alakjának vizsgálata külön hangsúlyt kapott, hogy lefektesse a tárgyalt témakör további kutatásának alapjait.

1. sz. melléklet – Szellemábra. In: Yong Zhijian: Saman shenge. Tianjin, Tianjin guji chubanshe, 1992: 263

Felhasznált irodalom:

- Gernet, Jacques 2001. *A kínai civilizáció története*. Budapest: Osiris.
- Kósa Gábor 2001. „Some Recent Chinese Works on Shamanism.” *Shaman*: 9(1): 77-81.
- Li Jinxin 2003. *Xinjiang zongjiao yanbian shi*. Wulumuqi: Xinjiang renmin chubanshe.
- Melles Kornélia 1987. *Nisan sámánnő – mandzsú vajákos szövegek*. Budapest: Helikon.
- Pang, Tatjana A. 1994. „A „Classification” of the Xibe Shamans.” *Shaman*: 2(1): 61-66.
- Qi Cheshan 1997. „Contemporary Shamans and the „Shamans’ Handbook” of the Sibe.” *Shaman*: 5(1): 69-90.
- Schwarz, Henry G. 1984. *The minorities of Northern China – A survey*. Washington: Center for East Asian Studies.
- Stary, Giovanni 1993. „The Secret ‘Handbook’ of a Sibe-Manchu Shaman.” In: Hoppál Mihály – Keith D. Howard (eds.): *Shamans and Cultures*. Budapest: Akadémiai Kiadó – Los Angeles: ISTOR BOOKS 5, 229-239.
- Uray-Kóhalmi Katalin 2000. „A mandzsuk nyolczászlós hadserege.” *Új keleti szemle*: 2(1): 5-7.
- Uray-Kóhalmi Katalin 2003. „The Myth of Nishan Shaman.” In: Hoppál Mihály – Kósa Gábor (szerk.): *Rediscovery of Shamanic Heritage*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 113-121.
- Yong Zhijian 1992. *Saman shenge*. Tianjin: Tianjin guji chubanshe.
- Zhao Zhizhong 2001. *Saman de shijie – Nishan saman lun*. Shenyang: Liaoning minzu chubanshe.
- Zikmundová, Veronika 2008. [Notes on Analogies in Shaman Rituals of the Khorchin Mongols and the Jungarian Sibes]. [Jegyzet, elérhető: Somfai Kara Dávid]. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest.

Internet:

- Baidu baike: *Shiwei zu* [Online]. Elérhető: <http://baike.baidu.com/view/69667.htm> [Megtekintve: 2008. október 28.].
- Baidu baike: *Niulu zhi*. [Online]. Elérhető: <http://baike.baidu.com/view/474605.htm> [Megtekintve: 2008. október 28.].
- Baidu baike: *Kalun*. [Online]. Elérhető: <http://baike.baidu.com/view/133317.htm> [Megtekintve: 2008. október 28.].